

Smrtna kazen.

Spisal dr. Clemens Severus.

prvi številki letošnjega letnika ste, gospod urednik, objavili program, katerega je vsakdo gotovo z veseljem pozdravil. Marsikom bi bilo morebiti celo ljubo, da bi ne bili izobčili politike in ji »slej« dali malu več prostora nego »prej«. Vide Vaše vzore »Zeit« itd., dasi rad priznavam, da so politični članki relativno najslabša stran teh listov, ki so tukaj¹⁾ tudi sicer izgubili že mnogo na svojem ugledu . . .

Toda to ne spada k stvari. Obljubili pa ste v svojem programu, da se bode v bodoče v prvi vrsti ozirali ne samo na beletristiko in umetnost vobče, marveč tudi na druga aktualna vprašanja.

Vprašanje, ki je predmet naslednjim vrsticam, ni aktualno v tem pomenu besede kakor morebiti kak essay o novih, najnovejših »strujah« francoske, ruske ali celo slovenske literature. Pač pa je aktualno v toliko, da mu še danes niso našli one rešitve, za katero se je v plamtečih besedah že pred več kot sto leti potegoval laški učenjak Cesare Beccaria.

Iz teh besed lahko posnamete, da imam v mislih justifikacijo hudodelnikov.

Ko sem ravno minole dni bral tudi v nekaterih naših časnikih natančni popis žalostne ceremonije, ki se je prve dni marca t. l. izvršila v sodnem poslopju v Novem mestu, ko sem tudi v teh listih zapazil brezsrčni, cinični verizem, naturalizem, realizem — ad libitum! kakor hočete — s katerim drugod slikajo zadnje trenutke nesrečnega človeka, tedaj sem si dejal: »Kdo more reči, da ne napredujemo?«

Prosim pa, da se v teh besedah ne čita nobena kritika ali celo žalitev našega časopisja. Dokler se bodo našli ljudje, ki hočejo in morejo brati take stvari, toliko časa bode praktični novinar izpolnjeval le žalostno dolžnost svojega poklica, če v izbiri svojih biserov ni prenatančen. Drugo vprašanje pa je, če ni naloga časopisja, delovati z vsemi silami na to, da se tozadevni okus občinstva temeljito predrugači. Saj se govori in piše mnogo, preveč o kulturni sili ne vem katere vélevlasti. —

¹⁾ t. j. na Dunaju.

Seveda ne moremo zahtevati, da bi mi Slovenci drugim narodom kazali pot. Veselilo bi me pa bilo neizrečeno, ko bi bili naši listi vsaj in ravno v tej točki pokazali, da smo mi divjaki vendarle boljši ljudje . . . Ponavljam pa še enkrat, da s tem nisem hotel dregniti v kako milo domače gnezdo. Bog varuj! Poznam pre-dobro naše ravno tako duhovite kakor neustrašene polemike. Napisal sem jih le, ker mi služijo takorekoč kot aktualen prehod k stvari sami. —

Čudno je in vredno bi bilo temeljitega razmotrivanja, zakaj človeštvo v nekaterih strokah tako počasi napreduje. Dočim so se takozvane eksaktne vede v teku enega stoletja povzdignile na nezaslišano stopinjo popolnosti, smo mi pravoslavci ne malo ponosni, če moremo z zadovoljstvom povedati svetu, da smo v tej in oni točki še vedno tam, kjer je bil ta in oni iuris peritus ali filozof že v davno, davno minolih časih. —

Ali ne samo to! Eksaktne vede, ki niso ostale omejene na ozko izbo učenjaško, so provzročile v gospodarskem in družabnem življenju v kratkem času preobrat, kakršnega doslej še ni videl svet. In na našem polju? Le z največjo silo in šele potem, ko je je sto in sto ljudi plačalo nauk stare šole z neštetimi materialnimi in idealnimi izgubami, šele tedaj se omaje jurist do slabotnih in polovičarskih koncesij, ki že drugi dan več niso za rabo. — Ali je to v zvezi z bistvom prava, ki meni ni drugega kot državno fiksirana meja med silo močnejšega in odporom slabejšega, ali tiči vzrok tej prikazni v želji — sicer popolnoma razumljivi — odločilnih krogov, ki le prisiljeni zapuste postojanko »*beati possidentes*«? Bodisi temu, kakor hoče, dejstvo je, da zveza med katedrom in življenjem ni nikjer tako počasna, nikjer posejana s toliko ovirami kakor ravno v pravoslovju. Pustimo na stran državno, upravno ali celo zasebno pravo — poglejmo le kazensko in v tem posebno naše vprašanje.

Odkar je imenovani laški učenjak, ki je prvi povzdignil svoj glas proti justifikaciji, zatisnil svoje oči (l. 1794.), so minila leta in leta. V tem času si je pridobila njegova ideja ne samo med širšim občinstvom učenjakov, marveč tudi v krogu strokovnjakov mnogo in ne ravno najslabših pripadnikov. In njih število raste od dneva do dneva . . . Vsak le malo liberalno pobarvani časopis bi se čutil globoko ogorčenega, ko bi ga, sodeč po praksi, ne prištevali med nje, in celo v najbolj nazadnjaških parlamentih je bilo čuti že mnogo, mnogo govorov, ki so končali z besedami: proč s smrtno kaznijo! A kljubu temu imamo še vedno države, ki jo trpijo v svojih

zakonih, še vedno državljane, ki si celo ogledajo to proceduro in si dajo z mirnim duhom nuditi obširna poročila, kako so tega in onega postavnim potom umorili —! In kri jim ni šinila v lica, rdečica srama jih ni oblila, in razjarjeni niso vrgli časopisa od sebe! O ne — —

Ah Bog! V zadnjem času doživljamo toliko in toliko protestov zoper to ali drugo »nečuvnost, nesramnost, podlost, lopovščino itd.,« — da se pregrešimo malo da ne proti bontonu — saj mi moderni — če se še enkrat ogrejemo za kako stvar, če še enkrat vzplamtimo v čisti duši za kako idejo. Ali, če je pošteni »škandal«! še kje na mestu, v slučaju, o katerem pišem, bi ga rabil brez premisleka. —

Zavedam se popolnoma, da se je vse to že neštetokrat in temeljito povedalo, da tvorijo argumenti »pro in contra« že zdavnaj svojo književnost, da je — skratka — stvar popolnoma »neaktualna«. Žalibog! In to tem bolj, ker presega moje moči in moj namen, da bi v tem »sujetu« — kakor pravim sedaj — podal kako novo stran. Napačno pa vendar ne more biti, da se vprašanju tudi na tem mestu in v ti obliki posveti nekoliko prostora.

Prezrimo prvi in najbližji razlog, ki govori tako s strogo pravnškega kakor občečloveškega stališča zoper smrtno kazen: zmoto sodnikov. Vsa čast gg. porotnikom in strokovnjakom! Saj so vestni, previdni, saj se zavedajo svoje usodne moči in pogodejo — prvi še večkrat nego zadnji — kar zahteva pravica, združena z usmiljenjem. Ali — nezmotljivost, to si je do danes pridržal — hvala Bogu — edino le Vatikan. Ali je vselej in povsod izključeno, da ne bi bila resnica drugačna kot umetna in umetniška stavka plaidoierja? In to s tisto absolutno gotovostjo, katero zahteva izrek o smrti in življenju? Praksa nam odgovarja s svojim tragičnim ne, in dokler nas čuti naši morejo varati, dokler nimamo garancije, da nobena priča ni dostopna sebičnim razlogom, toliko časa mora celo naša pravniška pamet priznati, da je smrtna kazen najmanj dvorezen nož, ki ravno tako lahko zadene pravico samo v srce. —

V tej točki — takozvanem justičnem umoru — se nam torej ni bati resnega ugovora. A sedaj nas čaka druga pot, bolj strma, bolj trnjeva . . . »Če si se ti postavil na stališče, da ti je življenje tvojega nasprotnika deveta briga, da ga s kruto roko smeš iztrgati iz rok rodbine, iz kroga prijateljev, znancev, moraš že dovoliti, da se tudi poslužimo iste pravice in ti ad hominem demonstriramo, kako prijetno je to!« Te in enake, more biti le še bolj drastične besede čuješ lahko skoro pri vsaki priliki, kadar se p. t. davkoplačevalci čutijo poklicani, soditi o višjih vprašanjih, nego je n. pr. naprava ob-

činskega plota i. t. d., ter jim je sodna kronika ravno prinesla kak slučaj justifikacije. — Če si jim pa potem skusil dopovedati, da se s tem napredna inteligenca nekako degradira, če še vedno uporablja razloge primitivnega človeka, ki je v grandioznem egoizmu svojem uničil in strl vse, kar je nasprotovalo njegovim namenom, če si se trudil dopovedati, da prvi poskusi države na kazenskopravnem polju obstoje ravno v omejitvi principa »oko za oko« v vsi brutalnosti njegovi, da stoji ves napredek, kar ga sploh pozna kriminalistika, ravno pod tem znamenjem — z vsem ognjem svojega idealizma, z vsem orožjem svoje boljše izobrazbe: kaj si dosegel? Reklo se ti je kvečjemu, da v svoji mehkušnosti krvniku dajemo še premalo opravila — —.

Bestija tiči pač globoče in dalje v nas, nego si — plavajoč v zavesti svoje popolnosti — navadno priznamo, in kultura je na marsikom prezgodaj ustavila slavno lizanje svoje . . . Ali, tu stoji čut proti čutu, in med temi je boj nemogoč, tu ni mosta, ne brvi. —

Vendar, kar imenuje masa s pravim imenom, to se da v talarju, ministrskem fraku in kar je še drugih državo vzdržujočih oblek mnogo lepše, mnogo finejše povedati. Obrnimo se tedaj do te gospode . . . »Kaj pa ideja, ideja absolutne pravice? Ali ne zahteva ta zadoščenja, ali ni ta onečaščena, dokler zločinec z lastno krvjo ni plačal svojega greha — —?«

Predno odgovorimo na to vprašanje, moramo si že dovoliti kratko protivprašanje: »Zgodovinsko dejstvo je, da je v imenu absolutne pravice — drugače in bolj prozaično tudi *raison d'état* itd. — danes kaznivo to, kar je prišlo drugi dan v imenu ravno iste pravice med dobra in hvale vredna dela. Kje je potemtakem absolutnost ideje, kje njene večne, nespremenljive postave? Socialistu je vsak bourgeois, cesarju Viljemu II. je bil pred kratkim še vsak socialist hudodelnik . . . In zakaj naj bi človek n. pr. več veroval Bebelu kot mnogostranskemu Hohenzollerju? Ali pa narobe?«

Kakor vse t. z. ideje, tako ima tudi ideja pravice edino le to slabost, da je v očeh vladanega berača drugačna kot v očeh bogatina-vladarja, drugačna v glavi sužnja kot v glavi gospoda . . . Bodi le toliko previden in nariši jo vselej duševnemu obzorju svojih gledalcev primerno, tako posebno, da se bo laskala lastnostim, še bolj pa željam in težnjam njihovim. In dokažeš jim lahko, da je $2 \times 2 = 5$ . . .

Na tem polju je znanstveno raziskavanje nemogoče. Komur je tedaj ta višja abstraktna pravica še vedno boginja maščevanja, kdor ne vidi v njeni roki še vedno ničesar drugega kot krvavo sredstvo,

s katerim si — kot nekdanj Moloh in dr. — polni nenasitljivo žrelo svoje, ta sklepa in misli popolnoma pravilno, če zagovarja smrtno kazen. Za to prepričanje ga bo morebiti zadruga krvnikov celo imenovala za svojega častnega člana. Mi mu tega ne zavidamo, le pripoznati nam mora, da si je pravico tudi lahko predstavljati drugačno: čisto, blago, s človeškim čutom in božanstvenim usmiljenjem . . . In kako bi mogla ta v svoje zadoščenje zahtevati toliko več, tako neizmerno več, nego ji je vzel tisti, ki je dvignil svojo roko zoper njo — —? Ona da bi bila krvoločnejša nego najbolj krvoločni morilec? Zakaj, kogar ona pošlje v smrt, za tega je ugasnilo upanje, katero vzdržuje in spremlja v boju z močnejšimi do poslednjega hipa vsakogar, tudi najslabotnejšega človeka: upanje v uspeh tuje pomoči in lastne obrambe. Blagodejna moč, ki izhaja od te nade, zakriva temno brezno večnosti vsem, ki po tuji roki zapuste ta svet — samo nesrečnežu ne, katerega življenje je zapadlo pravici . . . Njemu doni na uho le strahovita melodija, da ga čez toliko in toliko ur ne bo več med živimi, in to usodno, neizpremenljivo pesem spremlja leno, vedno določnejše, vedno močnejše klepanje smrtne kose — —.

Tu se nam ustavi pero! Groza te zavesti je neprimerljiva veličina. Kdor ima v sebi le trohico človekoljubja, prihranil jo bo svojemu, tudi smrtnemu sovražniku . . . In vendar imamo služabnike pravice, ki ji še vedno žrtvujejo to grozovito žrtev — —

Imamo pa še drugo vrsto teh služabnikov, in to so takozvani praktični ljudje. Više izobraženi seveda. Po potrebi narede seveda zdaj temu, zdaj onemu principu svoj poklon, pristavijo potem takoj, da imajo na podlagi temeljitih »študij« tako zoper smrtno kazen kakor njeno odpravo tehtne pomisleke, le ceterum censeo je — seveda — vedno le ta, da dotičnih paragrafov kaz. zak. ni razveljaviti, ker odvrtaajo ljudi od napadov na najvišje blagre naše i. t. d.

Res je sicer, da imajo dežele, ki so odpravile smrtno kazen, še vedno opraviti z morilci i. t. d., vendar nič več, pa tudi ne manj nego pri nas, ki smo toliko bolj skrbni za odgojo državljanov. Kako je to? Pač vredno obširnih »študij«. — Devali so ljudi na kol, žgali jih, potapljali jih, in vendar — še vedno smo tam, kjer smo bili v »temnih« časih, še vedno potrebujemo »odstrašila«, dasi se ne da tajiti, da se je navzelo napredka časa in postalo bolj »človeško« in »civilizirano« . . . Vse muke srednjeveške niso mogle zatreti v človeku nagnjenja, da se v atavistični sebičnosti svoji ne napne proti sponam državnega in družabnega reda, vsa ta sredstva niso omogočila raja

na zemlji — ali črne rokavice modernega krvnika — od teh še vedno pričakuje praktični jurist čarobnega učinka? . . .

In zasledujoč ta dvomljivi cilj, naj se država še danes onečašča z naslovom morilca —?!

Čudno! Koliko uganjamo danes s statistiko, ve le oni, ki je bil kdaj deležen vseh mogočih in nemogočih ukazov, ki pridejo od zgoraj. In te statistike se ravno v oni točki ne posluša, ki govori najbolj jasno: da imamo na polju kriminalistike le tedaj pričakovati izboljšanja, če in v kolikor se odstranijo tla, na katerih človeška narava rodi strupene sadove svoje. Peljite ljudi mimo vešal, in ne na vešala —!

Preostaja nam še en argument te vrste. »Pripoznamo vse, da je smrtna kazen nečloveška, da je madež naše prosvete — kaj pa nagli sod? Ali si morete misliti »dobri« vpliv njegov brez justifikacije? In če jo že moramo imeti, zakaj bi je ne pridržali tudi za one slučaje, v katerih zahteva ali predmet zločina ali zloba hudo delca i. t. d. posebnega zadoščenja?« Temu nasproti je v prvi vrsti gotovo naslednje: Moderna država ima na razpolago toliko in takih sredstev, da jih je treba samo ob pravem času in s pravo energijo uporabiti, pa se prepreči ali vsaj uduši v prvem trenutku vsako — če se smemo tako izraziti — v večjem štilu zasnovano rušenje javnega reda. Če so pa bili državni organi res tako nerodni, ali če višja politika n. pr. našega prijatelja Milana Obrenovića veleva, da mora par nesrečnežev viseti med nebom in zemljo — te izredne razmere, ko je duh upornosti in protizakonnosti prešinil cele pokrajine, na stotine in stotine ljudi ali — pa glave vladajoče kaste — glej afero Kneževičevo — te razmere vendar ne morejo služiti kot analogija — da rabimo pravniški terminus — za one slučaje, v katerih je posameznik, slabotna, šibka bilka v morju državne družbe, prekoračil meje dopustnega. Nagli sod je izjema, celo debelo podčrtana izjema v sistemu kazenskega prava, in kakor neradi delamo z juristično logiko, tu se skoro ne moremo vzdržati opazke, da se ti bo vsak pravoslovec prvega letnika prezirljivo smejal, ko bi iz izjeme hotel sklepati na pravilo . . . Kaj bi rekli tatu, ki bi se zagovarjal tako-le: »Ker sem za svoj kruleči želodec že nekaj potreboval, dejal sem si: pa vzemimo še kaj za dezert. . .?«

* * *

Gospodje, ki so vajeni operirati s težkim orožjem svoje učenosti, nam bodo očitali, da smo se izognili glavni, takorekoč principialni točki vse razprave: vprašanju o bistvu kazni. Tem gospodom bodi

postreženo z naslednjimi vrsticami: Nam je človeška volja terminirana, prav tako kakor je določena pot kamnu, katerega vržeš v brezдно. Terminirana po vplivu rojstva, vzgoje, razmer, v katerih si vzrastel, v katerih živiš. — Pod pezo te zavesti sicer pade termometer našega samoljubja za par stopinj, tudi je navedena confessio plod raziskavanj, ki so danes, kakor izrecno poudarjamo, samo še teorije in vrhutega nasprotujoče si v marsikateri, in ne ravno ne bistveni točki. Ali nauk njihov, nauk namreč, da je človeška odgovornost le objektivna, utemeljena le v dejanju samem, ne pa v kaki posebni lastnosti naši — to nam potrди danes ta, jutri ona pridobitev medicinecev in naravoslovcev, teh srečnih pionirjev človeške prosvete, zanj govori vsa kriminalna statistika, opazovanje samega sebe in ne navsezadnje tudi dejstvo, da nova. šola pridobiva en kateder za drugim.

S stališča teh teorij pa zdravi država rane na svojem telesu in uporabljaj v ta namen primerna, tudi ostrejša in pred vsem ne tako nezmislina sredstva kot dosedaj, da n. pr. za krvave žulje z dokladami obteženega malega posestnika prireja postopačem brezskrbno življenje — ali muka zaradi muke, trpinčenje zaradi trpinčenja, kazen, ki odvzame človeku na veke dobro ime, ki mora zamoriti zadnjo boljšo iskrico v srcu njegovem — ta kazen je neumna in nečloveška . . .

Naravno je, da bom med Slovenci takoj slišal težki ugovor: »Ti torej tajiš, kar nas uči sv. cerkev, da volja ni svobodna?« Potolažite se, visoko častiti! Vem prav dobro, da me je zmerom in me še danes vedno prevzame globoka modrost Gospodova, kadar se spomnim besed: Brez moje volje ne pade vrabec raz streho. In čudovite, nadzemske milobe poln je obraz Spasiteljev na podobi Tizianovi, ko govori k prešestnici: »Qui primus sine peccato est vestrum, primus lapidem mittat in illam!« Vse to vem, vem tudi, da je rekel Krist: ne sodite, da ne boste sojeni! Ravno tako znano mi pa je, da se vsi ti reki, ki spadajo k najlepšemu in najbolj človeškemu, kar je prišlo kdaj črez božja usta, z očali strokovnjaka dajo brati drugače, nego jih bere navadni človek s preprosto svojo pametjo in pod blagim, mehkim vtiskom, katerega razprostira podoba Boga sina. — S tem nočem reči, da bi se jih dalo skruniti in rabiti morebiti v nasprotnem zmislu. Ali med onim časom, ko so bile izgovorjene, in danes leži skoro dva tisoč let, časa torej dovolj, da se je v njih iznašel tudi drugačen pomen. — —

* * *

Vprašanje o smrti kazni bode prej ali slej rešeno v zmislu zgornjih vrstic. Dvomiti o tem je isto, kar dvom o človeškem napredku sploh. In ta ima hude nasprotnike. — Provročitelji državnih prevratov, največji hudodelniki v očeh takratne gosposke, so umrli ne malokrat kot ministri. Poglejmo samo čez Lajto, če so že pri nas take primere malo preominozne. — —

Kakor na tem polju, šlo bode tudi v kazenskem pravu. Danes živimo pač v času, ko šele poka in se tram za tramom ruši staro poslopje. Novo stavbo bodo gledali srečnejši zanamci naši . . .

Prvo pa, kar moramo in tudi mi moremo doseči, je to, da vzbudimo v občinstvu njega boljšo stran, ki spi pod trdo skorjo starih predsodkov, da vzbudimo v njem gnus in stid zoper barske inštitucije, ki obstoje še vedno. Časopisje naprej!

Ponočnjak.

<p>Skozi šipe jutro sije, v veži moj korak odmeva.</p> <p>Karajoče zre mi mati v blede ponočnjaško lice.</p> <p>»Kod si hodil noč nocojšnjo, da lasje so razkuštrani?«</p> <p>»Mamica, ej bil sem v polju, pa to noč ni bilo rose.«</p> <p>»Dej, moj sinko, kaj pa praviš, da ti glava je razgreta?«</p> <p>»Mamica, morda je krivo to, da noč prečul sem celo.«</p>	<p>»In kako ti na obleko prišla vlažna prst in resje?«</p> <p>»Mamica, ne prašaj dalje, saj ti vse povem po volji:</p> <p>Blodil krog sem v bedi svoji — glej, ljubezen žge me v prsih —</p> <p>in na zemljo sem se vrgel, valjal od strasti se blazen,</p> <p>grabil sem po ruši mokri, ruval travo divje s prsti;</p> <p>saj sem hotel, saj sem hotel, da izrujem in iztržem</p>
--	--

kakor travico iz zemlje
iz srca — ljubezen svojo!«

Dr. Ivan Robida.

